

A silhouette of a woman with her hair in a ponytail, seen from the side, playing a piano. The background is a bright, glowing light source, creating a high-contrast scene. The text is overlaid on the right side of the image.

PIT i
AMUNT!
Benet Iñigo

Columna

PIT I AMUNT!

Benet Iñigo

© Benet Iñigo Martí, 2017
© de les il·lustracions: Toni Galmés Martí, 2017
Primera edició: juny del 2017
© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S.A.U.
Av. Diagonal, 622-644 - 08034 Barcelona
www.columnaedicions.cat

ISBN: 978-84-664-2273-4
Dipòsit legal: B. 6.853-2017
Fotocomposició: Víctor Igual, S.L.
Imprès a: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDEX

Els fonaments immaterials dels castells	9
SOCA. Sense por a la foscor	13
FOLRE. No tocar de peus a terra	31
MANILLES. Encadenar-se al castell	47
QUARTS. Serrar les dents	63
QUINTS. Entendre's sense dir res.	81
SISENS. El punt de trobada.	99
SETENS. La insuportable lleugeresa del castell	117
DOSOS. Petits entre els grans, grans entre els petits	135
ACOTXADOR. La millor (o pitjor) perspectiva.	155
ENXANETA. El moment decisiu	173
Glossari	191
Nomenclatura dels castells	199

ELS FONAMENTS IMMATERIALS DELS CASTELLS

Si el *New York Times* publica un vídeo amb una perspectiva de 360 graus d'un 4 de 10 amb folre i manilles és perquè plàsticament és impressionant. Centenars de cossos amuntegats, músculs en tensió, ganyotes de patiment, incertesa, fragilitat, el públic aguantant la respiració i una petita enxaneta de vuit o nou anys marcant la frontera entre l'èxit i el fracàs. No cal saber res de castells, ni de Catalunya, per quedar amb la boca oberta. Però si la Unesco ha declarat els castells Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat el 2010 no ha estat, només, perquè siguin espectaculars i emocionants. És, sobretot, perquè sota aquestes construccions mastodòntiques no hi ha només els

baixos, hi ha colles castelleres. Entitats amb desenes, centenars o milers de membres que lluiten, gaudeixen i se sacrifiquen dia a dia per aconseguir-ho, i sense cobrar un euro. Que es trenquen les banyes per millorar individualment i com a grup des de fa anys i panys. I que a través de la lluita, el gaudi i el sacrifici han creat un teixit social dens, divers i ric. Noves famílies.

Els tres minuts nerviosos que dura un castell, aquells tres segons d'explosió després de l'aleta, són l'orgasme que tot casteller busca. Són l'objectiu efímer i alhora etern perseguit durant anys. I pel camí aporta als castellers fets molt més valuosos.

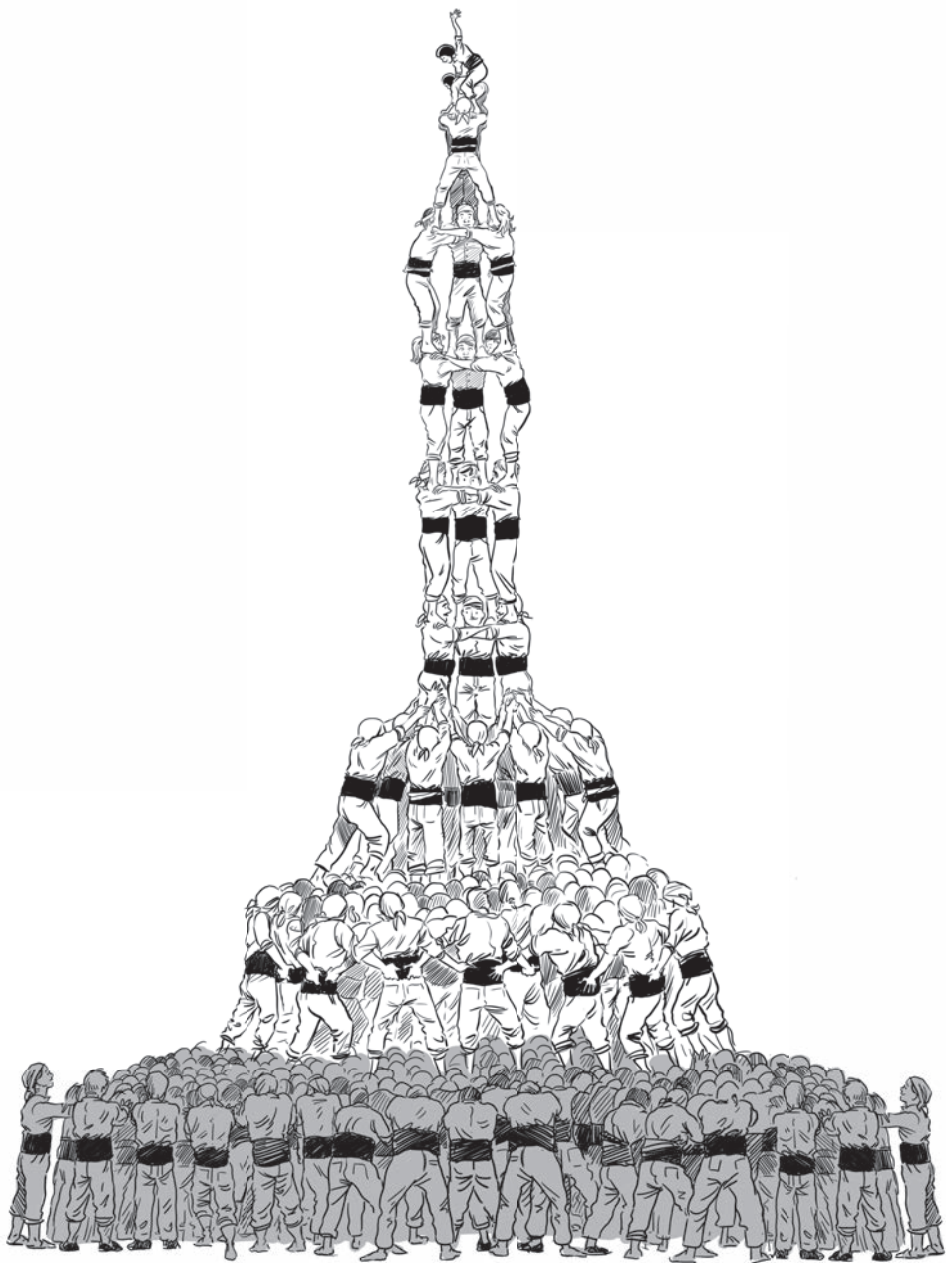
Però, llavors, quin és el veritable objectiu? Què és el que realment enganxa els castellers? El què o el com? I per acabar, què estan disposats a fer per aconseguir-ho?

No hi haurà una resposta única, però sí un mínim comú denominador. Si el sostre dels castells són avui els deu pisos, cadascun té una explicació tècnica i humana que el sustenta.

SOCA
Sense por
a la foscor

Soca o peu: Base d'un castell amb folre o amb folre i manilles que està en contacte amb el terra. La formen una gran quantitat de castellers distribuïts de manera organitzada per aguantar el pes de la construcció i evitar el desplaçament dels baixos.

Allà a sota s'atura el temps. S'hi fa de nit. Pot ser un diumenge d'agost a les dotze del migdia i en una plaça on cau un sol de justícia. És igual. Durant cinc o sis minuts, els baixos, les croses, les agulles i la resta de castellers que ocupen el nucli de la soca deixen de veure la llum. Són una peça de l'atapeït trencaclosques. No es poden moure. No s'han de poder moure. Senten la respiració dels del costat, o dels del davant. Les olors es multipliquen. També el pes. Més endavant s'escapa algun renec perquè el de dalt ha mogut un peu, maldestre. I se sent algun gemec quan l'espatlla comença a dir prou.

I qui els mana posar-se allà a sota? Ningú.

Descrites així amb cruesa, les catacumbes dels grans castells són a priori un destí poc atractiu. I no només en els grans monstres es pateix. També poden ser molt angoixants els nuclis de pinyes més senzilles, de castells de set i vuit pisos. I tot i això, hi ha castellers que hi volen ser. Són els soferts anònims que no sortiran mai a la foto però a qui omplirà d'orgull formar-ne part. Saber-se patidors imprescindible. De fora no els reconeixeran els mèrits, però de portes endins, sí. I l'esperit de grup que es viu a les galeres és com l'olor, més intens que enlloc.

COM MÉS SEREM

Així com la pinya és la base del castell, els castellers de pinya són la base d'una colla castellerà. Per força són majoria, perquè el tronc està reservat a uns pocs i el pom de dalt, als petits. En un 3 de 8, per exemple, hi haurà quinze castellers al tronc, quatre nens a la part superior, i per anar bé unes cent cinquanta persones a la pinya. I a mesura que augmenta el nivell del castell, més s'amplia la proporció. La dita «Digue'm quants castellers portes i et diré quins castells faràs» acostuma a complir-se. Per això les colles han de ser per definició entitats ober-

tes i obsessionades a aconseguir l'entrada de gent nova.

La relació quantitat-qualitat és tan directa que ha creat argot. El 4 de 8, un castell límit durant molts anys, té el sobrenom de «carro gros». Això és perquè al segle XIX, quan els antics Xiquets de Valls volien fer aquest castell en algun poble o festa major hi havien d'arrossegar tots els castellers possibles, i per tant havien de desplaçar-s'hi amb un carro gran. Així doncs, avui en dia una colla pot portar el carro gros a plaça, encara que es desplaci en autocar.

LA PINYA COM A ELEMENT SIMBÒLIC

Si bé és veritat que la soca és la part menys lluída del castell, la més anònima, precisament per això també representa millor que cap altra els grans valors castellers. La feina en equip, la força del col·lectiu per aconseguir fites que per separat serien impossibles, la comunitat per sobre de la individualitat. La cooperació com a motor, la unitat, la solidaritat. Són els valors atribuïts als castells que tenen més reconeixement social. Si no fos per això, per què entitats bancàries han volgut rentar-se la cara utilitzant els castells com a publicitat? Són uns valors, per cert, que no sempre s'han reconegut en els

castells. Tot i fer-se si fa no fa com ara, a mitjans del segle xx els castells simbolitzaven sobretot rudesia, masculinitat i valentia. Què ha canviat des de llavors? Els castells i la manera de fer-se, no gaire. La societat molt més, que ara veu els castells, com tantes altres coses, des d'una altra perspectiva.

Des de quina perspectiva ho viuen els castellers? N'hi ha una d'innegable, individual: la satisfacció personal que els aporta fer castells i ocupar una posició concreta. Alhora, saben que només sumant s'assolirà l'objectiu, i viuen i suen junts amb aquest objectiu a cada assaig. És evident que a les grans colles, que mouen centenars de persones, no tothom és amic íntim, potser ni tan sols saben el nom d'un altre, i pot haver-hi divisions internes. Però hi ha una bombolla que els agrupa a tots: el sentiment d'identitat, de comunitat.

«Si fos per mi, encara faria de baix, perquè a baixos es viu el castell més i millor que enlloc», explica en Cisco Mallofré, dels Castellers de Vilafranca. Va defensar els castells a baixos des dels divuit fins als setanta-tres anys. I es va retirar perquè el metge li va posar un ultimàtum, perquè «si fos per l'esquena, encara en faria». I si fos per ganes, també, que només cal sentir-lo per comprovar com els troba a faltar.

«Vaig fer de segon al pilar de 6, que és una gran satisfacció personal, però del que més he gaudit ha sigut de fer de baix a tots, absolutament a tots, els castells de la colla». Allà a sota, amb tot el cos en contacte amb els companys. «Quan acabava cada castell, feia un petó al front a les crosses i a l'agulla, per haver-me ajudat tant». En cinquanta-cinc anys ha comprovat que es pot patir més en un castell de set que en un de nou, i que el més important és saber no perdre la calma. «Si en sentia un altre a baix cridant, em venien ganes de donar-li una puntada, perquè si té forces per queixar-se és que no pateix tant, i posa nerviós tothom i es perd la concentració». Quan sentia que s'ofegava, pensava en la seva dona, aficionada al cant, i en els exercicis de respiració que li havia ensenyat. Des de fa cinc anys ha penjat la faixa, però encara viu els castells cada cop que els recorda.

LA POR TAMBÉ TOCA EL TERRA

No tothom pot ocupar les posicions centrals del nucli d'un castell. Alguns per la seva condició física. D'altres per un bloqueig mental que els ho impedeix. No són aptes per a claustrofòbics. Allà al mig no es veu res, la pressió és as-

fixiant i no es pot marxar. Un cop es tanca la pinya, no es pot fer res més que aguantar i intentar mantenir la calma. Són molt reveladores les imatges aèries de la pinya abans d'aixecar un gran castell, quan tothom és a lloc però encara no s'ha donat l'ordre de començar. Les cares són de concentració absoluta, ulls tancats i respiracions profundes. És ben bé com si s'anesin a capbussar a pulmó lliure.

Ser allà a sota és exigent, i per això costa introduir-hi gent nova. Si un novell hi entra, o bé s'enganxa de seguida, perquè se sent partícip del castell, o bé pot fugir esperitat del local i no aparèixer mai més. Però ni tan sols l'experiència és garantia total. Hi ha castellers que han deixat de fer de baix. És el cas d'en Joaquim Andrés, dels Castellers de Sants. Portava centenars de castells a l'esquena, fins que un dia, enmig d'un de relativament senzill, «de cop i volta em vaig començar a ofegar, havia de sortir d'allà com fos». D'allò ja fa deu anys, i no ha tornat a posar-s'hi. Ni ell ni el cap de colla es podien creure que, de sobte, un fix de les alineacions dels de Sants passés a la reserva. «Vaig deixar d'anar a l'assaig un temps, em coïa no poder ser allà a sota, mirava els companys que em substituïen com si m'haguessin pres el lloc, quan en realitat era jo». Però no ha trencat el

vinde amb la colla, sinó que l'ha redefinit. Ara dóna pit des dels últims cordons de la pinya, i fa tasques de representació de l'entitat. Aquest és un altre dels punts forts de la colla com a model d'entitat: tothom hi pot trobar una posició o feina que suma per aixecar els castells. Ara, quan veu com es tanca la pinya i es posa a la pell dels que són a dins, no pot evitar reviure la sensació d'angoixa. «La gent es fixa en l'enganeta, però per a mi els veritables herois són a baix, no us podeu imaginar la pressió que hi ha».

La posició possiblement més angoixant d'una pinya castellera és la de la crossa. Cada baix en té dues, i el nom en defineix de manera literal la funció. Són castellers, molt sovint dones, que col·loquen una espatlla sota l'aixella del baix per ajudar-lo a suportar el pes, i amb el cos eviten que es mogui lateralment. El cap els queda comprimit entre el pit del baix i el pit de l'agulla, i quan el segon col·loca el peu se sentiran afortunades si només els deixa una marca a la galta. Ha arribat a passar que un baix defalleix, per un mareig, però el castell aguanta ferm perquè el conjunt de mans i sobretot les crosses l'han mantingut a lloc. En aquells moments el baix és simplement un tros de carn que ocupa un espai. Ni tan sols ell és impres-

cindible davant la força organitzada del conjunt.

La vida de la crossa és, doncs, una vida dura, només apta per a gent sofrerta. En moltes colles han de rellevar crosses que després de patir algunes vegades decideixen que ja n'hi ha prou, i prefereixen estar en posicions més exteriors de la pinya. Alhora, però, allunyar-se del nucli vol dir ocupar llocs de menys responsabilitat, i quan s'ha viscut tan intensament, quan algú s'ha trencat literalment l'esquena pels castells, costa fer un pas enrere. Els equips tècnics de les colles valoren, i molt, tenir un nucli expert i que sàpiga patir. Els responsables de les pinyes estimen els masoquistes.

Les crosses i els baixos acostumen a ser castellers més aviat petits. Les pors dels més alts són diferents. No estan tan relacionades amb la pressió, la manca d'escapatòria o el pes que suporten. Ells tenen el cap per sobre, respirar els és més fàcil. Però també els costa menys rebre en cas de caiguda. Sí, la pinya, arran de terra, també té por de caure, o més ben dit, que li caiguin. Són casos excepcionals, però hi ha castellers que ho han deixat per algun ensurt, propi o d'un company, que els ha fet repensar-se què carai fan allà i si val la pena. En l'espectacularitat d'una llenya tothom té els ulls posats

en la canalla i el tronc, però la majoria de lesionats són els de baix. Mentre no arriben noves mesures de seguretat passives, que ja està investigant la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya, la millor reducció de riscos consisteix avui en dia en una correcta col·locació dels castellers. Això passa per un bon disseny de la pinya, que distribueixi bé les alçades, de manera que els castellers es protegeixin els uns als altres. I també implica una bona formació dels castellers perquè sàpiguen com han de col·locar el cos, el cap i els braços. «Tecnificar» és una de les paraules clau del món casteller els últims anys, i ha permès que s'arribi a nous límits; no és res més que perfeccionar les tècniques per construir castells més difícils, per treure un rendiment més bo de cada casteller i per millorar la seguretat. No vol dir res més que incrementar l'assaig.

QUANTITAT AMB QUALITAT

La pinya, que canvia de nom i s'anomena *soca* o *peu* quan a sobre hi té un folre, ha de ser, en primer lloc, nombrosa. Però amb això no en té prou. A més, cadascú ha de saber la seva missió concreta, i executar-la com toca, per assolir l'objectiu general. Les bases dels castells no són

una massa amuntegada a la babalà amb l'única missió de fer de coixí en cas de caiguda. Els castellers han de saber com encaixar els uns amb els altres, com han de col·locar les mans i fer la força, llegir el castell per tenir clar què demana en cada moment.

El treball en equip es fa dia a dia. Després de cada prova, als castellers els encanta comentar la jugada. Discutir si aniria millor agafar un pèl més amunt o si fent mig pas a l'esquerra estarien més còmodes i deixarien de molestar la rengla del costat. Són desenes de detallets, de petites millores que poden semblar insignificants però que acaben sent clau. «Fes la força més vertical i no cap endavant», «Necessito una mica més de pit quan comencin a pujar els quarts», «Agafa més avall per equilibrar l'alçada amb els de l'altra banda» o fins i tot «Vigila, que aquests pantalons rellisquen». És compartir tots aquests detalls, sensacions i coneixements el que genera l'esperit de grup.

En un castell, i també a la pinya, tot és una qüestió d'equilibri de forces. La pressió de les pinyes serveix per absorbir el pes que baixa de dalt i mantenir la forma de l'estructura, de manera que el pes sempre sigui vertical. Per tant, és

evident que no poden empènyer més d'un costat del baix que de l'altre o tot s'acabarà desfigurant. Acaben sent figures geomètriques concèntriques, precises, per distribuir equilibradament aquestes forces. Si ho aconseguen, dependrà de la quantitat i la qualitat tècnica dels castellers que la formin, i també de com es coordinin entre ells.

MATEMÀTIQUES HUMANITZADES

Els castells, doncs, són ciència, són física, són anatomia. Però alhora són sentiment, són passió, són tossuderia. Una cosa no es pot deslligar de l'altra. El paper de la pinya es pot expressar en fredes fórmules matemàtiques, equacions que demostren com es poden aguantar els dos mil quilos que pesa un castell de deu pisos sense acabar fets farinetes. Els números expliquen el com, però només en part, i no expliquen el perquè. Un 3 de 10 s'aguanta realment perquè més de cinc-cents persones han decidit que serien una. Han decidit que prefereixen viure que veure, patir que observar. Que junts representen alguna cosa que els transcendeix.

Espatlla contra espatlla, pit amb esquena, esperaran pacients el resultat del combat amb el monstre. El so de la gralla els dóna alguna pis-

ta, però els veterans es guiaran més per les seves pròpies sensacions. Si noten que el pes ve i se'n va, si el de dalt comença a moure els peus, sabran que van mal dades. D'un moment a l'altre tindran més de cent persones esteses a sobre. I hauran de conviure amb la frustració durant uns minuts eterns, mentre els treuen de sobre l'obra inacabada.

Però si la feina té recompensa, si les gralles toquen l'aleta i els crits de la plaça ressonen a la part més profunda del castell, el patiment passa a segon pla. Gaudiran de cada esbufec i de cada gemec, des de llavors fins que el castell es descarregui. Si els de dalt s'entretenen a baixar perquè ho van celebrant pel camí, poc importa, ja. La pressa per sortir del pou desapareix. Fins i tot algú desitja allargar una mica la foscor per impregnar-se d'aquella sensació d'eufòria. Així, la pot gravar millor a la memòria per poder recuperar-la més endavant. Com quan et despertes d'un somni agradable i t'esforces a recrear-t'hi perquè saps que al cap d'uns minuts haurà acabat del tot i en vols conservar algun detall. Serveixen el mig somriure del company del davant, el comentari eufòric que arriba de dos cordons més enrere, la mirada del que tens al costat, la llàgrima silenciosa del baix que pensa en algú altre. Es farà la llum

de nou. I esperaran tornar a tancar els ulls per submergir-se altre cop al nucli d'aquell castell i recuperar el que han passat allà a sota durant cinc o sis minuts. I quan en surtin, en desitjaran una altra dosi.